

Prikaz finskog školskog sustava, posjet gradu Ouluu

prof. dr. sc. Miroslav Huzjak,
Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet

U Parizu je 1961. godine osnovana Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj – OECD, kojoj je cilj povećanje gospodarskog rasta zemalja članica i širenje međunarodne trgovine. U svrhu ispitivanja koliko su mladi ljudi svojim obrazovanjem osposobljeni za aktivno sudjelovanje u društvu, od 2000. godine pokrenut je program za međunarodno ocjenjivanje učenika pod imenom Programme for International Student Assessment (Program za međunarodnu procjenu učenika), odnosno PISA. U PISA testiranju sudjeluje 38 članica OECD-a i preko 40 zemalja partnera, čiji broj stalno raste. Testiraju se učenici u dobi od 15 do 16 godina, vremenu kada u većini zemalja završava temeljno školovanje. PISA testiranje provodi se svake tri godine, a od prvih se godina na prvim, ili među prvim, mjestima pojavljivala Finska. Tako je školski sustav te zemlje privukao na sebe pažnju ostatka svijeta, pa su se mnogi uputili onamo da osobno vide kako taj školski sustav izgleda.

Putem Erasmus+ programa, 2024. godine u Finskoj su boravili učiteljica razredne nastave Sandra Huzjak i sveučilišni profesor na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu prof. dr. sc. Miroslav Huzjak. Tjedan dana proveli smo u gradu Oulu na sjeveru Finske, gostujući na njihovom Sveučilištu, u školama i vrtićima te razgovarajući s učiteljima, učenicima i profesorima. Naučili smo mnogo toga, ali osobito da nema jednog tajnog sastojka, već postoji čitava mreža mnogobrojnih elemenata.

Sveučilište Oulu – kampus spojenih fakulteta

Domaćini na Sveučilištu bili su nam profesori s umjetničke katedre fakulteta *Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta Oulun yliopisto*, odnosno Fakulteta edukacijskih znanosti i psihologije Sveučilišta u Ouluu. Većinu informacija dobili smo

posjetom lokacijama i u razgovoru s profesorima i učiteljima. Populacija grada Oulu iznosi oko 215.000 stanovnika, a Sveučilište je u gradu izgrađeno sedamdesetih godina, da bi se kasnije iselilo malo izvan grada. Sveučilište, jedan zajednički arhitektonski prostor, sastavljen je od više fakulteta i vrlo je impresivan, s velikim prostorima izuzetno kreativno opremljenima i dizajniranim. Prostori kampusa obojeni su jarkim bojama, a ono što izrazito upada u oči jest dizajn. Mnogo je toga oblikovano začudno, promišljeno i neuobičajeno. Osim što ima restorane i kafiće, sve je puno malih prostornih jedinica po hodnicima, poput kutija ili kućica, u kojima se studenti mogu izolirati i raditi. Neke su od tih „kućica“ otvorene, druge imaju zastore, treće imaju stakla, neke su samo za jednu osobu, druge za dvije, a u neke stanu i četiri studenta. Sveučilište ima nekoliko restorana u kojima se poslužuje vrlo kvalitetna hrana; kažu da tako mogu kontrolirati da se studenti zdravo hrane. Također kažu: *kada jedeš, također nešto učiš*. Tu su i kafeterije, a stubišta su oblikovana tako da se na njima može sjediti i pratiti predavanja. Svi su prostori naglašeno ugodni, a postoji čak i prostor za spavanje, odvojak hodnika s velikim jastucima na podu. Povezanost fakulteta u jednu građevinu rezultira time da se, hodajući hodnicima, nailazi na fakultete raznih profila (tehnološki, prirodoslovni, medicinski, inženjerski, itd.) u koje se neometano ulazi, a studenti mogu koristiti i mnogobrojnu opremu koju fakulteti imaju. Predavaonice nude posebnu atmosferu; primjerice, predavaonica u kojoj smo držali svoja predavanja studentima ima kosinu sa šest nivoa na kojima su duge klupe (s utičnicama) na koje su pričvršćeni polukružni stolovi, oko kojih mogu sjediti tri do četiri studenta. Ovakav raspored sugerira suradničko učenje, što je pojačano time što se na početku svakog od tih nivoa nalazi monitor na koji se studenti mogu priključiti svojim laptopima, kao i sklopljena bijela ploča na kojoj se nalaze magneti i flomasteri. Finci su patentirali i tzv. *Catch Box*, bežični mikrofonski na bacanje, koji se nalazi unutar mekane kocke i koji služi za dobacivanje preko velikih prostora, kad je nespretno i sporo donositi klasični mikrofonski (recimo, za Q&A). Dizajn je začudan u svakom detalju, pa tako i u malenom stolnom projektoru koji je smješten na predavačkom stolu, a služi predavaču kada nešto iz ruke želi pokazati na velikom projekcijskom platnu. Što se tiče nastave, najveći se naglasak stavlja na rasprave, kritičko mišljenje, analiziranje i kreativnost, a faktografsko znanje izgleda kao da nije u fokusu. Studenti redovito prezentiraju realizacije svojih zadataka drugim studentima i profesorima koji zatim o tome raspravljaju. Upravo paradoksalno izgleda opuštenost koja se osjeća u nastavi na fakultetima i školama imajući u vidu vrhunske rezultate koje postižu. Sa stropova u svim učionicama vise grozdovi utičnica na izvlačenje, tako da se svagdje u prostoru mogu ukopčati elektronski uređaji. Naravno, znanje se izrazito cijeni. Zgodan je detalj taj da oni koji doktoriraju dobivaju na dar

Slika 1. Ergonomski stolci

neobičan ceremonijalni šešir i mač s logotipom sveučilišta, a povremeno se rade i parade doktoranada koji gradom hodaju u koloni; znanje i trud se cijene.

Škole oblikovane po mjeri učenika i procesa učenja

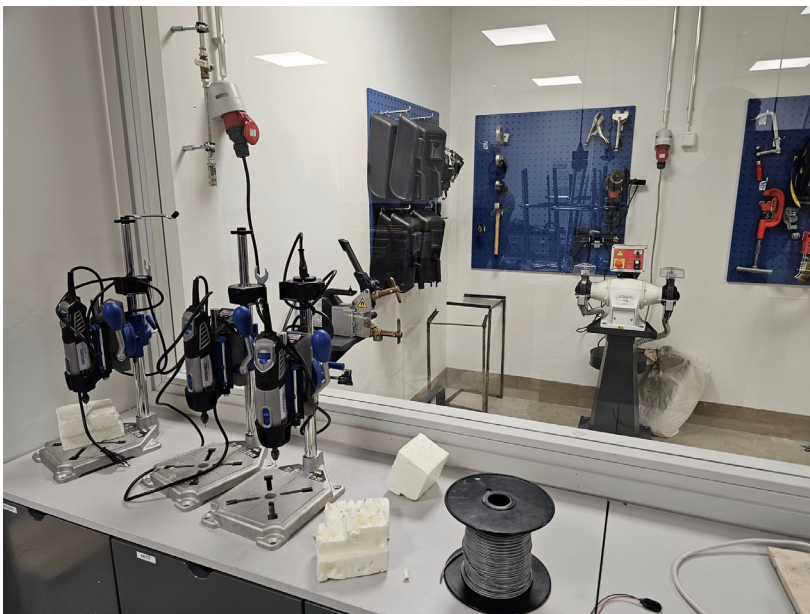
U gradu Ouluu obišli smo dvije škole, Metsokangas i Ritaharju, koje uključuju i dječji vrtić. Treću školu, vježbaonicu za studente – buduće učitelje, nismo stigli vidjeti, jer smo umjesto toga otišli pogledati muzejsku pedagogiju s djecom vrtićke dobi. O tome nećemo mnogo govoriti, ali se djeca od malih nogu organizirano vode u muzeje, gdje voditelji s njima razgovaraju o izložbama i organiziraju im razne edukativne igre i materijale.

Već na prvi pogled škole izgledaju zanimljivo, i to ne samo zbog kvalitetne, vizualno atraktivne i funkcionalne arhitekture. Naime, 1978. godine finska je vlada ozakonila kao pravilo tzv. načelo *Postotak za umjetnost*, koje propisuje da se za sve oblike javne gradnje mora odvajati najmanje 1 % proračuna građevinskog projekta na umjetničke sadržaje. Prilikom ulaska u školu, pažnju odmah plijeni velik i šaren reljef postavljen na strop školskog predvorja. Kao i na fakultetima, i u školama arhitektura i dizajn izuzetno su pametni, materijali i oblici pažljivo su odabrani,

a prilikom gradnje škole, arhitekti su se savjetovali s učiteljima (škola je napravila učiteljski odbor koji je s arhitektima komunicirao o smjeru u kojem treba školu oblikovati). Mnogi su zidovi pomični, ili stakleni, ili jedno i drugo, omogućavajući fleksibilne prostore za učenje. U predvorjima svih škola koje smo obišli nalaze se stolovi za stolni tenis, stolni nogometi i biljarski stolovi. I u školama i na fakultetima vidjeli smo neobične ergonomске stolce koji podsjećaju na sedla, na nekima se može balansirati, a posebno su interesantni savijeni plastični dodaci (poput uglatog slova „S“) s pomoću kojeg se stolac pretvara u stolić. Mnogo je sklopivih predmeta, skrivenih ormara, izoliranih kutaka za rad i učenje. Dojma smo da postoji svijest o tome da okolica oblikuje um, a i tijelo, jer se ispred škola nalaze različite penjalice (čak i uže za penjanje). Učenici u školu dolaze na biciklima čak i po najjačem snijegu.

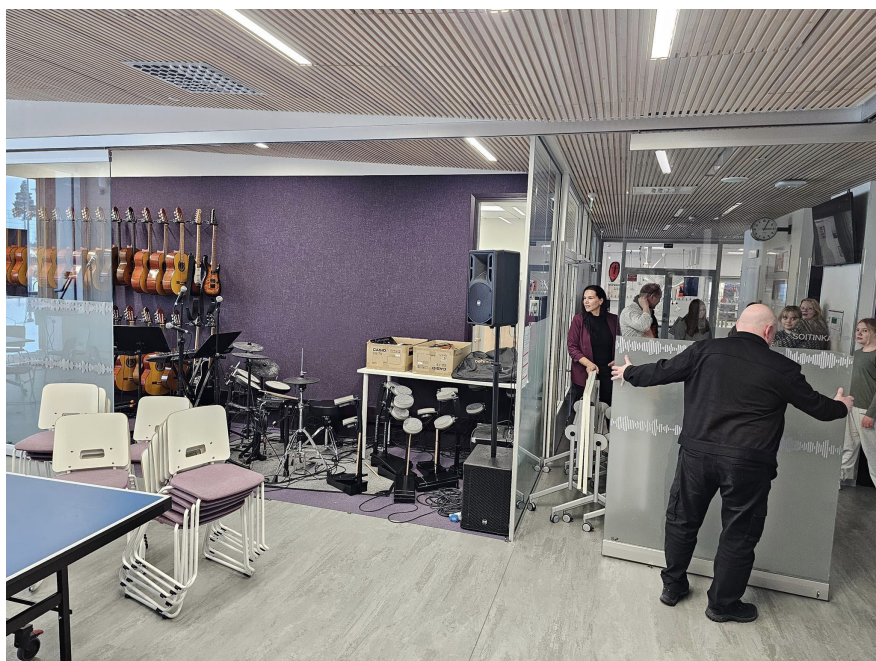
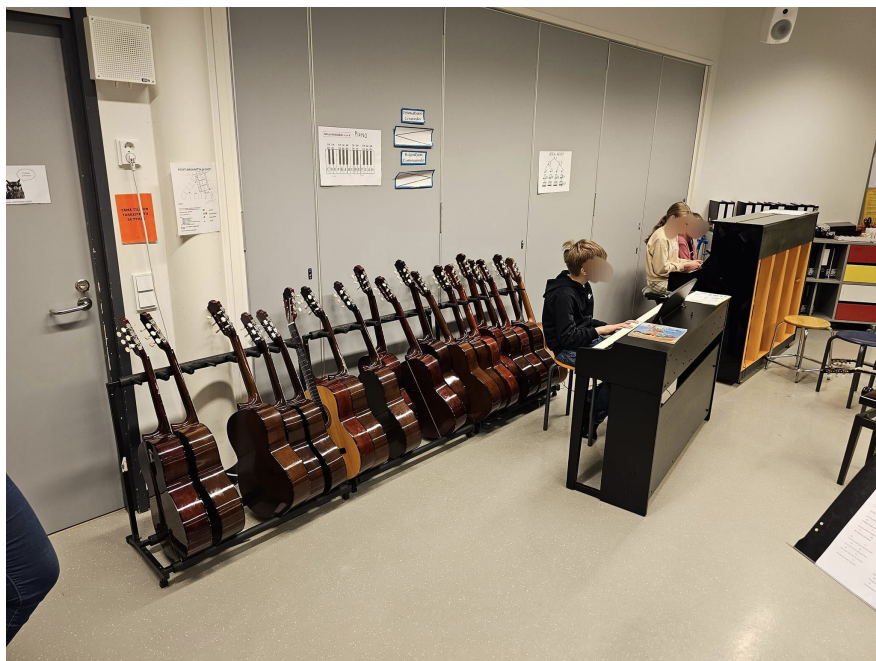
Metodika nastave koja se primjenjuje u školama nije mnogo drugačija od one u hrvatskim školama, ali je školski sustav konceptualno mnogo drugačiji od našeg. Obrazovanje traje devet godina, šest godina primarnog obrazovanja i tri godine sekundarnog. Tijekom školovanja postoje izborni predmeti, dva sata izborne nastave u primarnom obrazovanju i tri izborna sata u sekundarnom, a učenike se ocjenjuje ocjenama od 4 do 10 (kažu da im je prosjek ocjena 8). Sat im isto traje 45 minuta, ali svi odmori traju 15 minuta. Prije dvadesetak godina pojavio se koncept STEM model obrazovanja, koje su prihvatili zapadni školski sustavi, a u Hrvatskoj se jako reklamirao u nedavnoj obrazovnoj reformi, tzv. *Školi za život*. Naziv STEM je akronim za *science, technology, engineering i mathematics* i s vremenom se uočilo da ta područja nisu dovoljna. Zato su neki obrazovni sustavi u taj akronim ubacili slovo „A“ za *arts* (umjetnosti) i tako dobili STEAM model. Štoviše, u finskom su obrazovnom sustavu umjetnosti toliko naglašene da su dovedene u ravnotežu sa znanstvenim predmetima. U nastavi imaju dva sata likovne edukacije, dva sata glazbene i dva sata zanata (ili rukotvorina, engl. *crafts*). Zanati se dijele na mekane (šivanje, krojenje, peglanje, pletenje) i tvrde (stolarski i metalurški radovi, bušenje, piljenje, rezanje). Svaka škola ima dvije velike radionice s mnogo opreme za ove predmete; radionica za mekane materijale sadrži mnogo šivaćih mašina, tkanina, šarenih konaca, krojeva i pegli, a radionica za tvrde materijale opremljena je škripcima, bušilicama, pilama, kliještima i ostalom opremom za obradu drveta i obradu metala.

Škole imaju čak i 3D printere i laserske rezače s kojima se radi. Kažu da su nekoć učenici mogli birati, pa su djevojčice birale mekane zanate i šivale, a dečki bušili i pilili, pa su to promijenili, tako da danas svi moraju proći sve. Budući da smo bili i u dječjem vrtiću, i ondje smo vidjeli radionicu sa škripcima i pravim pilama. Kažu da se nitko ne povrijedi, a tome pomaže i standard koji propisuje jednu odgojiteljicu na četiri djeteta.

Slika 2. Radionice

Slika 3. Glazbeni kabinet

Nadalje, kao obvezan predmet u školi imaju kuhanje koje se odvija u kuhinji s mnogo štednjaka na kojima pripremaju obroke. U tom se prostoru nalaze i perilice rublja i posuđa s kojima uče raditi. Nastava likovne edukacije nije posebno različita od one u Hrvatskoj, samo su kabineti bolje opremljeni pećima za keramiku, prešama za grafiku, ladičarima i metalnim policama za sušenje likovnih radova. Nastava glazbene edukacije je, međutim, mnogo drugačija od one na koju smo navikli. Glazbeni kabinet ima mnogo opreme; dvadesetak gitara, baseve, ukulele, klavijature, bubnjeve, timpane, a u Finskoj su proizvedeni i mali školski bubnjevi koji se zovu *luokkarummut*, a koji su vrlo tihi, tako da mnogo učenika može bubnjati bez buke. Tu su i miksete, pojačala, mikrofoni na kojima pjevaju karaoke. Učenici uče note i svirati instrumente, ali ne svi na jednakom nivou. Od trećeg razreda počinju svirati instrument, akordi se pojavljuju na projekciji, a svaki učenik dobiva *Musapassi*, glazbenu propusnicu, u kojoj označavaju koji instrument žele polagati (bas, ukulele, bubnjevi ili piano) i na kojem nivou (ponuđena su tri). Na projekcijskom im platnu na projekciji uz skladbu putuju akordi koje učenici hvataju na instrumentima.

Sljedeće smo iznenađenje doživjeli na satima tjelesne kulture. Već smo do tada vidjeli da su učenici u školi uglavnom bos, ne nose papuče, ali u sportskoj dvorani na nastavi tjelesne kulture ne nose čak niti čarape, a kamoli tenisice. Informatiku kao zaseban predmet nemaju, upotrebu kompjutera u školi (to zovu digitalizacija) pokušavaju smanjiti. Laptose smo vidjeli jedino na satima luteranskog vjeronauka (za koji postoji i alternativni predmet), gdje su imali zadatak istražiti druge religije i njihove osobine, a laptose koriste na drugim predmetima kada trebaju izraditi kvizove. Bez obzira na sve, tinejdžeri su svagdje isti; razgovarali smo s njima, i kažu da ne vole školu, teška im je, glupa, nemaju dovoljno prostora i slično. A rezultati testiranja su im najbolji na svijetu.

Iz našeg kuta gledanja, zanimljivo je da materinskom jeziku ne posvećuju osobito veliku pažnju. Gramatika finskog jezika je vrlo teška, i pomireni su s tim da većina koristi jezik intuitivno. Jedna profesorica na fakultetu, koja je prije bila učiteljica, pričala je kako se prijavila na natjecanje iz poznavanja materinskog jezika i bila iznenađena time što je dobila pitanja o jeziku za koja nikad nije čula i spoznala je koliko toga ne zna; ali na to su ju već unaprijed prije upozorili jezičari. Još jedna neobičnost jest da finski jezik ne poznaje odvojene riječi za „ona“ i „on“; to je ista riječ (*hän*). Kada pričaju na engleskom, ponekad brkaju rodove, a čini se da to utječe i na mentalitet koji podržava ravnopravnost spolova. Finski jezik poznaje izraz „vi“ iz poštovanja, ali se rijetko koristi, samo za stare ljude i neke posebne prilike u kojima se poštovanje izražava. To znači da su i učenici s učiteljima na „ti“, ali se učitelji poštuju jer imaju znanje koje predaju učenicima. Kažu, prosječna plaća učitelja je oko 3000 €.

Školovanje je do devetog razreda u Finskoj posve besplatno. To znači da škola plaća sve udžbenike, izlete, ulaznice, boje, papire, škare, ljepila, sav pribor, a na početku godine svaki učenik dobije i dvije olovke. Djeca siromašnijih roditelja dobit će i klizaljke za klizanje, skije za skijanje, kupaće kostime za plivanje i sl.

Zanimalo nas je kako se rješavaju školski problemi. Recimo, što kad učenik dobije lošu ocjenu i nije u stanju pratiti nastavu. Kažu, postoje tri razine pomoći. Prva je ta da su učitelji obvezni učenicima davati instrukcije, ali izvan nastave, obično jedan sat prije početka nastave ili poslije nastave. Za to je učitelj dodatno plaćen. Zatim, osim uobičajenih učitelja, u školama rade i „specijalni“ učitelji; oni nemaju svoje razrede, već ih drugi učitelji zovu k sebi u razred kada je potrebno pojačano i individualno raditi s pojedinim učenicima. Ovakvi „specijalni“ učitelji imaju veću plaću od uobičajenih učitelja. Njihov studij je malo drugačiji jer imaju dodatne kolegije koji se bave mjerama podrške koje se koriste u radu s učenicima koji imaju poteškoće. Treća je razina pomoći kada je potrebno da s učenikom radi i psiholog. Pedagozi u finskim školama ne postoje. Na pitanje zašto ne, profesor Tenhu je odgovorio: „Imamo učitelje.“ Škole imaju velike slobode u oblikovanju vlastitih kurikula. U pravilu se oni prihvaćaju, a ako se pojavi neki veliki odmak od uobičajenog školskog modela, tada se taj prijedlog škole šalje na ministarstvo na provjeru. I sami učitelji imaju slobodu djelomičnog odstupanja od školskog plana i satnice nastavnih predmeta. Najzad, povremeno učitelji mogu uzeti godinu u kojoj ne rade s učenicima, već u školi prvenstveno pružaju podršku drugim učiteljima, recimo u dokumentaciji ili izradi nastavnih materijala. Gurali smo pitanjima u smjeru koji se Fincima učinio čudan: što ako neki učitelj postane alkoholičar? Kažu, takvome bi trebalo pomoći; ne smije ga se otpustiti jer bi tada postao društveni problem. Nastavili smo gurati: što ako neki roditelji vrše pritisak na učitelja da poveća učeniku ocjenu? Prof. Tenhu me gledao pomalo s nerazumijevanjem („Zašto bi to roditelji učinili?“), ali zamolili smo ga da zamisli i takvu situaciju. Kaže, pa onda bi očigledno tim roditeljima trebala pomoć sustavnim razgovorima jer ne razumiju koliko time štete svojem djetetu.

Finski mentalitet „hladne krvi“

Prilično je uočljivo koliko je sjevernjački mentalitet drugačiji od južnjačkog. Izbjegava se konflikt, nema tzv. „vrole krvi“ niti inata, sve se rješava suradnjom i razgovorima, a čini se da nema niti izbjegavanja odgovornosti. Zanimalo nas je zašto je tome tako? Naša je pretpostavka, zbog klime. Naime, u Finskoj smo boravili u proljeće, a temperature su bile ispod nule i svaki dan je padao snijeg. Bez obzira na to, djeca i odrasli su naokolo vozili bicikle, zabavljali se i odrađivali svoje dužnosti.

Slika 4. Biciklom po snijegu

Čini se da upravo takva klima stvara ljude koji se silno trude, jer ništa ne ide lako; u takvim uvjetima je vrlo teško biti lijep ili imati „fjaku“. Kad smo to pitanje postavili profesorima (odakle takav mentalitet), odgovorili su: luteransko nasljeđe. Luterani su reformirali kršćanstvo i maknuli sve posrednike, papu, ne mole se svecima niti Majci Božjoj, svatko je sam odgovoran za svoju sudbinu. Protestantski se pastori i svećenici smiju ženiti, a vidjeli smo i žene pastore i svećenice; ravnopravnost im je na visokom nivou. Još nekoliko kuriozita: Finci obožavaju promatrati ptice, većina ih ima teleskope koje tome služe, a imaju u gradu i tornjeve za promatranje. Vojni rok je u Finskoj obavezan, imaju rezervističke vježbe, a ankete pokazuju da je većina voljna oružano braniti svoju zemlju. Zbog sjećanja na rat s Rusijom (a pogotovo nakon ruske agresije na Ukrajinu), Finci su u stanju stalne pripravnosti koja se u školama očituje u čeličnim pločama na vratima i prozorima, koje škole u slučaju opasnosti pretvaraju u bunkere.

Nakon obilaska vrtića, škola i fakulteta u Ouluu, spustili smo se na jug u glavni grad, Helsinki. Prije puta smo pitali što da u Helsinkiju obiđemo, i svi su se slagali – gradsku knjižnicu Oodi. I tu zgradu odlikuje finski dizajn, upečatljivi zakrivljeni oblici od drveta i stakla. Uvijeni zidovi oblikuju začudne prostore, unutra voze samovozeća kolica za knjige koja se parkiraju na svojim stajalištima (knjige dovoze iz podruma, u kojima ih roboti slažu po policama). Ali vezu s finskim školstvom vidjeli smo na prvom katu: tamo je golem prostor ispunjen radnim prostorima (neki su otvoreni, a drugi zatvoreni). Korisnicima su na raspolaganju printeri, ploteri, šivaće mašine, pegle, alati, instrumenti, laserski rezači i 3D printeri – dakle, sve ono

čime rade u školi na satima zanata (*crafts*). Kažu da se biblioteke više ne bave samo knjigama, nego informacijama, suradnjom i komunikacijom. Nakon toga smo obišli Rautatientori, željeznički kolodvor u Helsinkiju. Tu smo učvrstili smo svoj stav o tome da oblikovanje prostora oblikuje ljude. Radi se o Art Nouveau zgradi s početka 20. st. Unutra se, umjesto beskućnika i sumnjivih likova na koje smo navikli na našem zagrebačkom kolodvoru, nalazi elitni restoran, pa je i dojam cijelog kolodvora prilično elitan. Ukratko: red stvara red. Ovo je već prije dokazano kroz tzv. „Teoriju razbijenih prozora“. Radi se o sociološkom tumačenju grupne dinamike koju su 1982. predstavili sociolozi James Q. Wilson i George L. Kelling. Teorija je u praksi potvrđena kada se osamdesetih godina dvadesetog stoljeća projektom pranja podzemnih željeznica i policijskim akcijama usmjerenim na sitni kriminal drastično smanjio krupni kriminal u New Yorku. Teorija objašnjava da kada se u društvu pojave vidljivi znakovi nereda i izostanka kontrole – kao što bi to mogli biti razbijeni prozori koje nitko ne popravljaju – tada takva pojava stvara okruženje koje ohrabruje daljnji nered i, moguće, kriminal. Nered u okolici stvara nered u umu i nered u ponašanju; i obrnuto, vidljivi red uređuje pojedince i društvo.

Što možemo naučiti od Finaca i primijeniti u našem školstvu?

Na kraju, možemo promisliti o tome može li se nešto od svega navedenoga primijeniti u hrvatskom školstvu.

Svakako, ulogu u ovakvom oblikovanju i opremanju igra novac, a njega nikad dovoljno. Ali opet, čak smo i u finskim školama čuli kako im nedostaje novca; škole dobivaju budžete koje moraju rasporediti, pa da se rade dugoročni planovi – što kupiti ove godine, a što iduće ili one sljedeće. Ne troše se resursi i novci na silne reforme i eksperimente koji su do sada u Hrvatskoj redovito propadali. Osobno sam sudjelovao u nacionalnim reformama, 2004. u izradi programa za „Hrvatski nacionalni obrazovni standard“ (HNOS), 2015. u provođenju „Cjelovite kurikularne reforme“ te 2019. u „Školi za život“. Niti u jednom slučaju resorno ministarstvo nije kontaktiralo učiteljske fakultete radi suradnje na tako zahtjevnim nacionalnim projektima. Polazišne premise svih reformi su bile nestručne, a voditeljski timovi kratkovidni, pojedinci su u školske modele ugrađivali osobne stavove koji nisu bili istraženi, pa se tako sa svakom promjenom vlasti kretalo iz početka; ništa drugačije nije niti s aktualnom reformom „Cjelodnevne škole“. Nije razumljivo zašto svaka nova reforma pokreće eksperiment umjesto da se ugleda na modele koji već desetljećima uspješno funkcioniraju.

Čini se da se kao uspješan model pokazao prijelaz sa STEM na STEAM model obrazovanja i odgoja. Treba se prisjetiti da se osnovno obrazovanje treba baviti osnovama potrebnim za snalaženje pojedinca u društvu – pojačanje rada rukama u vidu nekog oblika tehničke kulture i domaćinstva, kao i pojačavanje satnice Likovne

i Glazbene kulture, učenje sviranja instrumenata i notne pismenosti. Uostalom, to nam nije nešto nepoznato; takvo je obrazovanje već postojalo prije tridesetak godina. Zatim, znakovito je da su se na PISA testovima zadnjih godina Azijske zemlje s rezultatima popele na vrh. Jednostavno je; nakon početne iznenađenosti, u svoje su školske modele počeli ugrađivati ono što se traži u takvim testovima (koji su javni i sasvim lako dostupni) – reforme se naprosto trebaju fokusirati na PISA testove i oblikovati svoje školstvo prema njima. Naravno, država ima autonomiju reći da joj se takvi testovi ne čine relevantnima, ali u tom slučaju takva država ostaje sama sa svojim uvjerenjima, izolirana od ostatka civiliziranog svijeta. Imamo i pozitivnih primjera; u matematički kurikulum su uvršteni stupčasti dijagrami kojih prije nije bilo, a sastavni su dio PISA testiranja. Tim bi se putem mogli korigirati i svi drugi kurikuli, nije to tako zahtjevan zadatak. Potrebno je u osnovnoj školi uvesti određeni fond izbornih predmeta (neki sada već doista i postoje). I na kraju, potrebno je ozakoniti autonomnost škola i autonomnost učitelja, kako bi sustav postao mnogo fleksibilniji, a učiteljima se priznala njihova stručnost u planiranju i izvođenju nastave (dakako, i ulaganje u učiteljske plaće poslalo bi određenu poruku društvu o prioritetima i vrijednostima). Sustav pomoći učenicima i učiteljima mogao bi se bazirati na preciziranju zaduženja, po uzoru na finski model instrukcija za učenike i podrške s dokumentacijom i obrazovnim materijalima za učitelje. Finski model nije potrebno – niti je moguće – kopirati, ali on nudi na izbor dovoljnu količinu ideja, među kojima se neke mogu preuzeti ili poslužiti kao inspiracija.